

Sakari Simelius: Puolustusvoimien puolesta. Jalkaväenkenraalin muistelmat (toim. Martti Sinerma). WSOY 1983. 305 s. + karttaliitt.

Poliitikkojen ja virkamiesten muistelmat ovat tärkeitä valtiotieteilijälle, joka yrittää selvittää oman maan poliittista prosessia ja todellisia toimijasuhteita. Tehtyjen päätösten sisältö tulee enimmässä tapauksissa muodossa tai toisessa paperille, mutta siitä miten päätökset syntyvät ei useinkaan tallennu välittömästi dokumentoitua tietoa. Sitä paitsi subjektiivisten muistelmien käyttöarvo on suurempi paljastettaessa yleisiä käyttäytymismalleja ja toistuvia menettelytapoja kuin tutkittaessa ainutkertaisia tapahtumia, vaikka kirjoittajien henkilösuhteet ja itsekorostuksen tarve saattavat sitenkin johtaa harhaan.

Puolustusvoimat on valtioelämän kokonaisuudessa suljettu omaleimainen laitos, joka avautuu vajavaisesti julkisuudelle ylätasollaankin, kytkennössään poliittisiin päätöksentekijöihin. Puolustusvoimien komentajana 1959–65 toimineen kenraali Simeliuksen muistelmat, joiden sisällöstä hyvinkin puolet kohdistuu hänen komentajakauteensa, sisältää koristelematonta ja luotettavan tuntuista kerrontaa noista kytkennöistä ajanjaksona, jolloin puolustuslaitos ponnisteli pois turhautuneesta ja syrjäytyneestä sodanjälkeisestä asemastaan mutta jolloin kilpailu julkisten resurssien jakelusta vain kiristyi ja jolloin valtionjohto suuntautuessaan laajeneviin ulkopoliittisiin operaatioihin piti sotilaspolitiikkaa kansallisen turvallisuuspolitiikan vähämerkityksisenä osana.

Komentajan virassa Simelius näki tärkeimmäksi tehtäväkseen työskentelyn puolustusvoimien edunvalvojana ulospäin, suhteessa valtionjohtoon ja poliittiseen

kenttään. Työ muodostui omien sanojen mukaan koko komentajakauden kestäväksi taisteluksi rahasta. Armeijan sisäiset toiminnot näyttävätkin sujuneen vanhallaan ja suuritta vaikeuksista, vaikka Simelius perikin edeltäjältään »Kylmä-Kalle» Heiskaselta laitoksen, jonka ylimmän tason henkilösuhteet eivät olleet aivan kunnossa, ja vaikka pari virkaiässä vanhempaa kenraalia erosi-kin nimityksen jälkeen sivuuttamisestaan pahastuneina.

Armeijan johdon ulkosuhteiden keskeiset kiinnekohdat ovat tasavallan presidentti, valtioneuvosto, puolustusministeriö sekä puolue-eliitit.

Presidentti Kekkonen esitti uudelle komentajalle ytimenä toimintaohjeena kaksi toiminnan ja vuorovaikutuksen periaatetta: puolustusvoimien johto hoitaa omat tehtävänsä ryhtymättä politikoimaan; hän hoitaa politiikan — tässä yhteydessä ennen muuta ulkopoliittikan — mutta seuraa sotilaallisissa kysymyksissä komentajan esityksiä. Simeliuksen muistelmat paljastavat Kekkonen tyypillisen suhtautumistavan: hän asennoitui varsinkin 1960-luvun puolella hyvin pidättyvästi asevoimaan ja sen rooliin suomalaisen turvallisuuspolitiikan osana, saattoipa esittää sotilasjohtoa loukkaaviakin lausuntoja (»puolustusvoimat on viihdytyslaitos») sen merkityksestä. Hän ei informoinut sotilasjohtoa suoraan sotilaspoliittista merkitystään omaavista keskusteluistaan ulkovaltojen kanssa ja piti tiukasti kiinni siitä, että kenraalit eivät esitä omintakeisia ulkopoliittisia lausuntoja eivätkä arvoastele poliittisia päätöksentekijöitä.

Itse Kekkonen kiinnostui puolustuslaitoksen asioista kahdella tasolla; ylimmän johdon henkilöljärjestelyissä ja silloin kun ratkaisuilla — esim. asehankinnoilla tai vaikkapa maanpuolustuskurssien sotapeleillä — oli ulkopoliittista kantavuutta. Kuten jo ennen sotia niin nytkin presidentin passiivisuus ylipäällikönvallan käyttämisessä edellytti luottamussuhdetta hänen ja ylimmän sotilasjohdon välillä. Puolustusvoimien komentaja kävi — niin kuin käynee edelleen — selostamassa presidentille »kenraalihissin» liikkeitä, suunniteltuja siirtoja ja yleniä ja hankkimassa hyvissä ajoin niihin hänen hyväksyntänsä. Komentajan itsensä valinnassa kenraalikunnan yläpäästä puolustusministeri tai pääministeri ovat kyllä monesti olleet presidenttiä toimeliaampiakin. Niinpä Yrjö Keinosen järjesteli Simeliuksen seuraajaksi puolustusministeri Arvo Pentti.

Hallitustason parlamentaarinen vaikutus sotilasasioihin tuli esille ennen muuta käsiteltäessä puolustusneuvostossa ja ministeristössä hankintoihin liittyviä taloudellisia kysymyksiä. Keskeiseksi linkiksi tarkoitetun puolustusneuvoston aktiivius ja merkitys riippui paljon pääministerin ajankäytöstä ja harrastuksesta.

On mielenkiintoista lukea, miten herkkä vallitseva kaksijakoinen järjestelmä, jossa pääesikunta on paitsi puolustusvoimien komentajan esikunta myös puolustusministeriön alainen hallinnollinen keskusvirasto, on henkilösuhteista johtuvan 'inhimillisen tekijän' toimin-

taa sekoittavalle vaikutukselle. Ensin puolustusministeriön kansliapäällikön (Lammetmaan) ja sitten puolustusministerin (Pentin) valtakilpailu komentajan kanssa johti tilanteisiin, joissa ministeriö ja pääesikunta toimivat ristiriitaisin tavoittein ja toisistaan tietämättä. Jopa presidenttiä tarvittiin erotuomariksi. Paljastaako hallintohistoria muilta aloilta samanlaisia konfliktiasetelmia?

Simeliuksen aikana puolustuslaitoksella ei vielä ollut myöhemmän kaltaista välitöntä kytkeä puoluepoliittiseen ja muuhun vaikuttajakenttään parlamentaarisine puolustuskomiteoineen ja muine suhdetoimintajärjestelmineen. Tällaisen toiminnan merkitystä ei ilmeisesti tajuttukaan, ja mm. kommunismin pelko pidatti asenteiltaan vanhoillista komentajaa ovien avaamisesta ulospäin. Vasta poliittisen johdon, viime kädessä presidentin, määräyksestä hän suostui ensin Paavo Aitton ja sitten muiden kommunistien kutsumiseen toisten puolueedustajien rinnalla valtakunnallisille maanpuolustuskursseille.

Kirjansa kaksi viimeistä lukua Simelius käyttää seuraajakysymyksensä kitkerään ja katkeraan tilitykseen. Keinosen nimitys oli hänelle niin kuin monelle muullekin kova pala. Silti kummastuttaa esityksen tason laskeminen tuon episodin käsittelyssä. Niinpä Keinosen toteuttamat, hyvinkin luonnolliset asevelvollisten asemaa koskevat uudistukset leimataan arveluttaviksi ja niiden motiiveiksi nähdään vain »vasemmiston ja varusmiesten suosion kosiskelu»!

Sakari Simelius tunnetaan maltillisena ja pidättyvänä henkilönä, joka ei ole johtajanasemissa pitänyt tärkeänä oman itsensä esille tuomista. Muistelmiaan hän ei ole pannut paperille itse vaan on jättänyt työn ammattikirjoittajalle. Kun tämä puolestaan on valinnut matalalentoisen asiakeskeisen lähestymistavan, ei Simeliuksen oma ääni nytkään pääse kuuluville, eikä hänen persoonallisuutensa sanottavasti avaudu lukijalle. Mutta kun samalla väistetään henkilökeskeisyyden harha, ei kirjan sanoma tuosta ainakaan minun kannaltani kärsi, pikemminkin päinvastoin.

JAAKKO NOUSIAINEN
